

Психолого-медико-педагогічна реабілітація

Провідною ідеєю комплексної профілактики повинна стати гуманізація відносин у родині, дитячому садку, школі, середовищі неформального спілкування. Задача виховних інститутів – загальними зусиллями допомогти дитині справитися з її проблемами, організувати її успіх, полегшити особистісне зростання і розвиток.

Останнім часом розробляються і створюються моделі таких служб. Вони можуть носити регіональний характер. Регіональна модель реабілітувальної служби базується на наступних підставах:

- а) концепції реабілітаційної служби, що визначає її сутність, цілі, задачі, принципи і пріоритети;
- б) соціологічному моніторингу освітньої ситуації регіону (мікрорайону), що вказує на потреби, можливості, умови і специфіку служби;
- в) практичному досвіді корекційно-розвиваючої і реабілітаційної роботи з дітьми і підлітками, що дає уявлення про різні варіанти і механізми функціонування служби на рівні міста, мікрорайону, установи.

Основні концептуальні положення, що визначають методологію регіональної реабілітаційної служби:

реабілітація – це комплексна, багаторівнева, етапна і динамічна система взаємозалежних дій, спрямованих на відновлення людини в правах, статусі, здоров'ї, дієздатності у власних очах і перед навколишніми. Вона включає аспекти профілактики і корекції відхилень;

профілактика в системі реабілітації пов'язана з усуненням, згладжуванням, зняттям причин, умов і факторів, що викликають ті чи інші відхилення в розвитку особистості. Найчастіше вона пов'язана із середовищем, соціальним оточенням дитини;

корекція припускає роботу з конкретними відхиленнями і спрямована, насамперед, на саму дитину;

відновлення дитини в правах припускає врахування основних положень Конвенції про права дитини: її право на життя і виживання, право на виховання і навчання, захист прав і свобод

особи, забезпечення можливостей для сприятливого розвитку, активна участь у житті суспільства.

Реабілітація неможлива без відновлення дитини в статусі і дієздатності. У психолого-педагогічному змісті це означає відновлення дитини як соціального суб'єкта і як суб'єкта провідної (формуючої) діяльності. Реабілітація пов'язана не тільки з подоланням сімейних, шкільних репресій і соціальної дискримінації неповнолітніх, але із зміною уявлень дитини про саму себе – її Я-концепції.

Виходячи з цілісного розуміння дитини, реабілітація дитини здійснюється на рівні особистості, суб'єкта діяльності і соціального суб'єкта з урахуванням її індивідуальності.

Психолого-педагогічна реабілітація – це відновлення дитини як суб'єкта провідної діяльності (гра, навчання) і спілкування в умовах навчання і виховання.

Соціально-педагогічна реабілітація в освітніх установах полягає в подоланні шкільних і сімейних репресій по відношенню до запускених дітей і підлітків, розв'язання конфліктних ситуацій, подоланні обструкції стосовно них з боку однолітків, корекції їхнього спілкування і поведінки, а також відновленні їх у статусі суб'єкта навчальної діяльності, що формують відносини учня з оточуючими.

Медико-педагогічна реабілітація – міри, спрямовані на зміцнення чи відновлення втраченого здоров'я, які застосовуються у процесі навчання і виховання.

Реабілітаційна служба системи освіти – це єдиний реабілітаційний простір елітарних, загальноосвітніх адаптивних і профільних установ, які забезпечують оптимальні можливості для сприятливого розвитку і соціалізації кожної дитини і комплексну реабілітацію дітей і підлітків.

Її основною метою є рання профілактика відхилень у розвитку, поведінці, діяльності і спілкуванні неповнолітніх і різнобічна допомога дітям групи ризику.

Основні задачі реабілітаційної служби:

виявлення причин деформацій у розвитку дітей і підлітків;

пошук засобів і способів їхнього усунення;

оптимізація умов життя, виховання і навчання;

побудова адекватного педагогічного процесу, що сприяє розвитку нормальної особистості;

своєчасне виявлення дітей і підлітків групи ризику;
оздоровлення їхнього внутрішнього світу, подолання психологічної кризи;
надання різнобічної допомоги нужденним через реалізацію спеціальних реабілітаційних, корекційно-розвиваючих програм.

Основні принципи реабілітації наступні: облік регіональних особливостей, соціокультурної і економічної ситуацій у регіоні; партнерство; різнобічність реабілітаційних заходів; єдність біологічних, психолого-соціальних і педагогічних методів; поступовість; індивідуально-особистісний, гуманістичний підхід.

Пріоритетами у створенні реабілітаційної служби є:

- 1) охорона і захист прав, інтересів і здоров'я дитини;
- 2) рання профілактика і корекція розвитку девіацій;
- 3) загальна гуманізація відносин до дітей групи ризику; гуманізація педагогічного процесу в установах освіти і сімейному вихованні.

Об'єкти і суб'єкти реабілітації

1. Соціокультурно і педагогічно запуснені діти і підлітки.

Найпоширеніша категорія дітей групи ризику, важковихованість і важконавчальність яких обумовлена психолого-педагогічними причинами. Основними ознаками запусненості можна вважати недоліки провідної діяльності (гра, навчання), відхилення в поведінці, труднощі соціальної адаптації. При відсутності аномалії спостерігається дисгармонія розвитку.

Як правило, порушена Я-концепція, система самосвідомості особистості дитини.

Оскільки ці діти і підлітки не є повноцінними суб'єктами діяльності і відторгнуті у шкільному і сімейному середовищі, основну допомогу їм можуть надати педагоги, психологи і батьки. У даному випадку вони виступають суб'єктами реабілітації.

2. Неповнолітні правопорушники, дезадаптовані підлітки з девіантною поведінкою, діти-сироти.

Цій групі ризику, насамперед, потрібна допомога в соціальній адаптації, оволодінні соціальними ролями, культурно-моральними нормами і цінностями, соціальна підтримка.

Основний суб'єкт реабілітації – соціальний педагог, здатний здійснювати перераховані функції і надавати психологічну допомогу дітям, які відторгнуті у формальних колективах.

3. Діти з порушеннями психосоматичного і нервово-психічного здоров'я та функціональними відхиленнями:

- а) хронічні соматичні захворювання;
- б) функціональні порушення;
- в) нервово-психічні захворювання;
- г) розумова відсталість;
- д) інвалідність.

Діти даної групи потребують насамперед медичної і психологічної реабілітації, суб'єктами якої виступають лікарі і психологи, або в комплексній реабілітації в умовах взаємодії лікарів, педагогів, психологів і соціальних працівників.

Під **реабілітаційною службою** школи варто розуміти весь педагогічний колектив і команду фахівців, взаємодіючих у рамках функціональних обов'язків і професійної компетентності на основі загального концептуального підходу у межах визначеної змістовної моделі, що враховує специфіку школи, і здійснюючих систему взаємозалежних заходів, спрямованих на гармонізацію розвитку особистості учнів.

Модель реабілітаційної служби повинна спиратися на аналіз соціокультурної і освітньої ситуації в регіоні, що включає, поперше, знання інфраструктури існуючих установ загального і реабілітаційного типу, які вирішують корекційно-розвиваючі і профілактичні задачі, а також перспективи її розвитку в регіоні; по-друге, точні відомості про контингент дітей і підлітків, стан їх психосоматичного здоров'я, соціальної адаптації, характер соціальної поведінки, розподіл за установами і потреби у реабілітації; по-третє, ґрунтовне уявлення про реабілітаційні можливості установ системи освіти, охорони здоров'я і соціальної допомоги з погляду аналізу кадрової ситуації.

Модель співробітника реабілітаційної служби включає знання, уміння, навички, професійно важливі якості, необхідні для успішної роботи.

Особливе значення має імідж співробітника, характер спрямованості його діяльності стосовно дітей, їх батьків і педагогів.

Механізм функціонування служби

Реабілітаційна служба регіону може ефективно функціонувати за наявності чіткого розуміння і реалізації її керівниками й учасниками наступних ключових моментів:

відомча взаємодія в організації єдиного реабілітаційного простору;
науково-методичне забезпечення реабілітаційної діяльності;
кадрове забезпечення реабілітаційної служби;
діагностика і добір об'єктів реабілітації;
узгоджені дії суб'єктів реабілітаційного процесу на рівні установи.

Перераховані вище механізми повинні бути відпрацьовані детально як на рівні регіону, так і на рівні міста (району) і всіх установ загальноосвітнього, спеціалізованого і профільного типу.

(За кн.: Овчарова Р.В. Справочная книга школьного психолога. – М., 1996. – С. 169-173)